

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

Dnr 2005:256

**Slutredovisning av regeringsuppdrag
om
Elev- och föräldrainflytande**

2007-12-17

För elevinflytande, Gunilla Larsson

För föräldrainflytande, Agneta Nilsson

Innehåll

Sammanfattning

Ett uppdrag – två olika genomförande

Elevinflytande

Bakgrunden till uppdraget

Några utgångspunkter

Organisation för genomförande

Systematiskt arbete för elevinflytande

Bilder för vidgade perspektiv

Genomförda insatser

En översikt

Några kommentarer kring insatserna –

- en analys av nuläget

Effekter

Slutsatser och utmaningar för framtiden

En ljus bild

Och en mörk bild

Ett ljus i mörkret

Förslag till framtida insatser

Föräldrainflytande och samarbete mellan förskola/skola och föräldrar

Bakgrunden till uppdraget

Om föräldrainflytande

Några utgångspunkter

Fyra olika innebörder av samarbete skola-föräldrar

En matris – olika ingångar till föräldrasamarbete

Skolutveckling – fokus på elevens resultat

Kunskap saknas – forskningsfrågor vi ställde oss

Genomförda insatser

En översikt

Kommentarer till några av de genomförda insatserna –

- analys av nuläget

Effekter

Slutsatser och utmaningar för framtiden

En ljus bild

Och en mörk bild

Förslag på framtida insatser

Sammanfattning

”Regeringen uppdrar åt Myndigheten för skolutveckling att genomföra insatser för att stödja och inspirera utvecklingen av arbetet med att öka både det vardagliga och det formaliserade inflytandet för barn, elever, studerande och föräldrar i förskola, skola och vuxenutbildning.” (maj 2005)

Uppdraget om elev- och föräldrainflytande är formulerat i ett gemensamt uppdrag till myndigheten men har inom myndigheten genomförts på olika sätt, eftersom det är områden som skiljer sig åt både vad gäller forskning och tidigare genomförda projekt.

Elevinfosflytande

I uppdraget med elevvinfosflytande har vi erfarit olika dimensioner för skolors arbete med elevvinfosflytande. En självklar dimension är till exempel elevråd, klassråd, elevutvärderingar, gemenskapsaktiviteter, kunskap om demokrati och antimobbingsplaner. Det finns också en vidgad dimension för skolan, där man betonar kurser i elevdemokrati, elevdelaktighet i likabehandlingsarbetet, samtal om innebörden av elevvinfosflytande, ett öppet klassrumsklimat, syn på lärprocess som betonar lärande samtal, relation och återkoppling. Här återfinns också fokus på djupkunskaper, självkänsla, ansvar och delaktighet. Men det finns också andra dimensioner som är både utmanande och fortfarande oupptäckt mark för de flesta. Det utmanande är till exempel att ha elevstyrda utvecklingssamtal, samtalsbaserad konfliktlösning, äldre elever som lär yngre om skoldemokrati. Här finns fokus på meningsfullhet, empowerment och jämställdhet och ett likabehandlingsarbete som byggs upp genom delaktighet och inflytande och som tar hänsyn till alla diskrimineringsgrunder, så att verksamheten blir flexibelt anpassad efter skolans elevgrupp.

Föräldrainflytande

Det formella föräldrainflytandet har under uppdragets gång alltmer fokuserat på det informella samarbetet mellan förskola/skola och föräldrar, ett samarbete där framför allt skolpersonalens förhållningssätt till föräldrar har lyfts fram. Under de två och ett halvt år som uppdraget varat har myndigheten initierat forskning och fått ny kunskap, som vi självfallet hoppas ska processas vidare i de olika verksamheterna. De alldeles färskas erfarenheterna från myndighetens workshop i november med tio s.k. mångfaldsskolor visar att samarbetet med föräldrar är ett område som det finns stort behov av att lyfta ut i förskolor och skolor. Skolpersonal står inför olika svåra situationer och graden av svårighet kan bero på skolans förmåga att tidigt knyta an till elevernas föräldrar. Vårt uppdrag inom myndigheten är slut, men vi är övertygade att man på nationell nivå inte kan förbise föräldrassamarbetet som en av flera viktiga framgångsfaktorer för att skapa likvärdighet i målluppfyllelse.

Förslag till insatser för inflytande

Inför den kommande skollagen kan man överväga behovet av att utarbeta ett *Allmänt gemensamt råd för inflytande* i skolan, som rymmer alla dimensioner av inflytande och som därmed rör både elever och föräldrar men också personal. För elevvinfosflytande ligger detta i linje med Skolverkets inspektion som föreslår att skolor ges ”tydligare riktlinjer när det gäller elevs möjlighet till inflytande”. För föräldrainflytande kan konstateras att bestämmanderätten för föräldrar har utökats både i relation till möjligheter att välja skola för de egna barnens räkning men också när det gäller utövandet av ett mer kollektivt inflytande i skolor via lokala styrelser etc.

Elevvinfosflytande, likabehandling och samarbete förskola/skola-föräldrar är komplexa områden som nyblivna lärare behöver få både ökad kunskap om och större trygghet i. Dessa områden borde därför vara en del av den *obligatoriska utbildningen till lärare*. Även rektorsutbildningen behöver uppmärksamma området. I ett internationellt perspektiv framstår Sverige med stor tydlighet som långt framme när det gäller demokrati, inflytande och likabehandling. Myndigheten menar att detta bör synliggöras för nordiskt och internationellt användande.

Ett uppdrag - två olika genomföranden

Uppdraget om elev- och föräldrainflytande är formulerat i ett gemensamt uppdrag till myndigheten. Det rör inflytande för barn, elever, studerande och föräldrar i förskola, skola och vuxenutbildning. Men uppdraget om elev- och föräldrainflytande har emellertid inom myndigheten genomförts på olika sätt och med olika perspektiv.

I denna slutrapport över uppdraget kommer vi först att presentera den gemensamma uppdragstexten men sedan redovisa de två uppdragsområdena var för sig.

Uppdragets formulering för elev- och föräldrainflytande

Ur regeringsbeslut 2005-04-21 (uppdraget inkom till myndigheten 2005-05-10):

...”Målen i läroplaner och kursplaner utgår från att barnens och elevernas behov och intressen skall ligga till grund för utformningen av den pedagogiska verksamheten. I takt med elevernas utveckling skall de få ett ökat ansvar för sitt lärande och inflytande över utbildningens utformning. Föräldrar har det övergripande ansvaret för sina barns fostran och utveckling och är barnens ställföreträdare tills de är myndiga. Skolan skall i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Föräldrar är därför naturligtvis viktiga att samarbeta med för skolan.

....

Arbetet med inflytandefrågor varierar inom och mellan verksamheter i förskola och skola. Det behövs insatser för att förstärka kunskaper och för att starta diskussioner om mål och syfte med ett ökat inflytande för barn, elever, studerande och vårdnadshavare. Insatserna ska bli inriktade på att stödja olika gruppers inflytande med avseende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Det krävs också möjlighet till utbyte av erfarenheter för att få ett intensifierat arbete med inflytandefrågor på alla nivåer och i alla verksamheter.

Regeringen uppdrar åt Myndigheten för skolutveckling **att genomföra insatser för att stödja och inspirera utvecklingen av arbetet med att öka både det vardagliga och det formaliserade inflytandet för barn, elever, studerande och föräldrar i förskola, skola och vuxenutbildning. Uppdraget skall genomföras efter samråd med elev- och föräldraorganisationerna.**

Elevinflytande

Bakgrunden till uppdraget

Om elevinflytande

Elevers inflytande har lyfts fram i skrivelsen *Var-dags-inflytande* (DS 2003:46) samt i propositionerna *Makt att bestämma - rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) och *Kvalitet i förskolan* (prop. 2004/05:11)

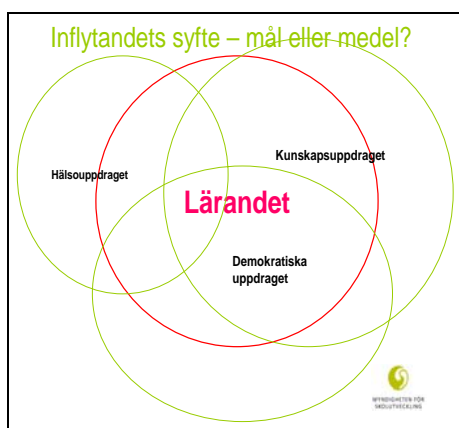
Barns och elevers inflytande är en mänsklig rättighet, som står skriven i Barnkonventionen. Att verka för barns och elevers inflytande är en del av det socialisationsuppdrag och demokratiuppdrag som ligger på förskola och skola att förvalta. Demokratiuppdraget att förankra, levandegöra och förmedla de grundläggande demokratiska värdena handlar om att arbeta med inflytande, jämställdhet mellan könen och människors lika värde.¹ Elevinflytandet har enligt skollagstiftningen ett värde i sig. Barn och elever skall få ett ökat inflytande över sin utbildning och skolans inre arbete i takt med sin ålder. Elevinflytandet är också, i enlighet med forskning verkningsfullt för skolans mål- och resultatstyrning. Det stärker djupinläring, minskar stress och stärker tilltron till barnets/ elevens egen förmåga.² Ett öppet klassrums-

¹ Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning, Ds 2003:46, s 9

² Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning, Ds 2003:46, s 11

klimat ökar också tolerans för olikhet, och gynnar därmed rätten till ickediskriminering³. Förskolors och skolors kvalitetsarbete har krav på inflytande, detsamma gäller deras arbete med ett förebyggande och främjande likabehandlingsarbete.

Några utgångspunkter

Organisation för genomförande

Arbetet med Regeringsuppdraget om elevinflytande placerades organisatoriskt inom Myndigheten för skolutveckling i paraplyprojektet Allas Lika Värde. Allas Lika Värde (ALV) rymmer frågor som handlar om demokrati/ inflytande, likabehandling och mänskliga rättigheter. Syftet med ALV- projektet är att stödja huvudmännens arbete med att integrera värdegrunds- och demokratifrågor med kunskapsuppdraget. Projektgruppen för ALV har utvidgats under åren och består fr.o.m. 2007 av 7 undervisningsråd och experter med regional representation. Under 2006 och våren 2007 hörde dessutom Myndigheten för Skolutvecklings elevexpert till projektgruppen.

En utgångspunkt för arbetet var att samråda med elevorganisationerna Sveriges elevråd SVEA och SECO (tidigare Elevorganisationen). Sveriges elevråd SVEA accepterade dessutom att vara med och samverka runt uppdraget, både vad gäller planering och genomförande. Med sig in i uppdraget hade SVEA kunskapen att elever runt om på våra skolor behöver utbildning runt vad styrdokumenterna säger om rättigheter och skyldigheter. Detta har därför varit ett självklart inslag i arbetet.

Systematiskt arbete för elevinflytande

I upplägget har vi strävat efter att stärka förutsättningarna för ett systematiskt utvecklingsarbete runt elevinflytande. Därför valde vi att arbeta med uppföljande Mötesplatser runt elevinflytande med deltagande team från skolor. Tidigare forskning och genomförda inspektioner har visat på utvecklingsområden kopplade till elevinflytande. Detta var förstås en självklar utgångspunkt för oss när vi skulle förstärka kunskaper, starta diskussioner och stödja och inspirera i arbetet med att öka både det vardagliga och det formaliserade inflytandet i skolan. En annan självklar utgångspunkt för oss, både från Myndigheten för Skolutveckling och från Sveriges elevråd SVEA har varit att tala om elevinflytande som en förutsättning för skolutveckling. Med inflytande, delaktighet och skolan som allas angelägenhet finns förutsättningar att skapa ett skolklimat och en arbetsplats för lärande och utveckling. Detta perspektiv förstärktes vid Mötesplatserna om elevinflytande genom vår samverkan med SVEA.

³ Skolverkets rapport 210: Ung i demokratin och artikel 2 och 12 i Barnkonventionen

Bilder för vidgade perspektiv

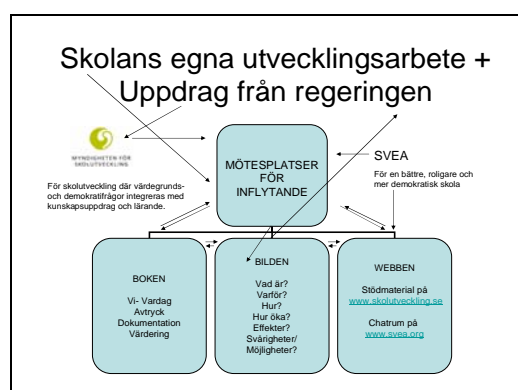
En användbar utgångspunkt för våra samtal med skolor om elevinflytande har varit en cirkelbild som visar tre cirklar som står för demokrati, kunskap och hälsa. När vi talat om aspekter av inflytande, ex klassråd, arbetsmiljö, att ha inflytande över arbetssätt, har vi samtidigt kunnat placera in detta i bilden och på så sätt synliggöra vidden av vad det handlar om. Sveriges elevråd SVEA utbildar både elevråd och elevskyddsombud. Arbetsmiljön är central, elevrepresentationen på skolorna i äldre åldrar rymmer också elevskyddsombud. Skolornas arbete med ett förebyggande och främjande arbete med likabehandling och likabehandlingsplaner skall innehålla elevernas inflytande och delaktighet. För att det ska bli ett väl fungerande arbete förutsätts elevmedverkan. Likabehandling är allas angelägenhet.

En oerhört användbar utgångspunkt för samtal om formaliserat och vardagligt inflytande är en matris; en *fyrfältare*, se bilaga, som synliggör det formella/ informella och det individuella/ kollektiva. En liknande matris används för föräldrainflytande. Se mer om detta längre fram under *Några kommentarer kring insatserna – en analys av dagsläget*.

Genomförda insatser

En översikt

Allas lika värde INFLYTANDE LIKABEHANDLING		
Internationellt	Koordinator för Europarådet (Council of Europe) Education for Democratic Citizenship och Human Right Education	Human Right Education
Nationellt	• Mötesplatser för inflytande, i samverkan mellan Sveriges elevråd SVEA och Myndigheten för skolutveckling. • Stödmaterial om elevinflytande på www.skolutveckling.se • Medverkan vid rikskonferens (Hudik) om elevinflytande. • Samverkan med elevombud och elevorganisationer i Sverige.	• Nationella konferenser runt arbetet med att främja likabehandling, i samverkan med ombudsmännen (HomO, DO, HO, JämO och BeO) • Under ytan avslutas som projekt men fortsätter som nätverk.
Regionalt	• Stöd till regionala nätverk om inflytande i förskola och skola (Kungälv, Ale och Uddevalla) • Pilotprojekt i Botkyrka med SVEA (utbildning av alla elevråd).	• Rädde barnen projektet; Södertälje. • Strategimöten i projektgruppen för att inventera, stödja, initiera lokala exempel (med externa aktörer, i synergi med andra utv.områden)
Myndighets-intern	• Samverkan föräldra- och elevinflytande. • Bruk referensgrupp.	• Elevreferens runt arbetet med likabehandling och demokrati/ inflytande

Projektplanen för Allas Lika Värde har insatser på internationell, nationell, regional och myndighetsintern nivå. Huvudfokus i denna rapport kommer ligga på insatser på nationell nivå, runt Mötesplatser för Elevinflytande. Övriga insatser kommer att beröras som ex. Seminarier om Likabehandling och arbete i Europarådets nätverk runt European Democratic Citizenship and Human Rights Education. Allas Lika Värde har stöttat tre olika piloter: Göteborgsprojektet- ”Inflytande för alla” ett utvecklingsarbete med tre kommuner i Göteborgsregionen. Deras insatser har täckt förskola till årskurs nio. ”Botkyrkaprojektet”, där Sveriges elevråd SVEA har utbildat alla elevråd i kommunen. Och Rädde Barnen projektet ”En skola för livet”, där ett par skolor i Södertälje fått utbildning och handledning för att arbeta med föräldrainflytande. Under 2006 och hösten 2007 hade Allas Lika Värde också insatser inför valet runt ”Politik i skolan”. Vi har också länkat vårt arbete till andra insatser inom myndigheten, som ex , Vuxnas lärande och Kvalitetsarbete i förskolan (KAF) runt dimensioner av elevinflytande. Inom ramen för KAF har många i sina utvecklingsarbeten fokuserat på barns inflytande och föräldrasamverkan.

Vi valde att arrangera **uppföljande Mötesplatser** för att skapa en arena för erfarenhetsutbyte och diskussion om mål och syfte med elevinflytande, liksom en plattform för ny kunskap. Vi arrangerade tre uppföljande Mötesplatser för elevinflytande vid tre orter, sammanlagt nio stycken. Mötesplatserna arrangerades i samverkan med Sveriges elevråd SVEA och hade skolledning, personal och elever vid grund- och gymnasieskolor som målgrupp. Vi gick ut med en öppen inbjudan, varefter 63 skolor fick plats. Alla skolor skulle delta med team där

hälften var elever och hälften skolläring/ personal. Vi fördelade konferenserna i norra, mellersta och södra Sverige och lade dem i Umeå/ Östersund, Hallsberg/ Örebro och Hässleholm/ Falkenberg. Innan första Mötesplatsen fick deltagande skolor svara på ett antal frågor, där man bl.a fick skatta sin kvalitet på elevinflytande samt formulera mål och strategier för arbetet med elevinflytande. Mellan Mötesplatserna har vi sedan haft kontakt med skolorna via brev, mailutskick och telefon. Vi har frågat efter hur det gått med målen de satt upp. Varje skola har fått en "Inflytandebok" att skriva i och fylla med material. Syftet med detta har varit att entusiasmera till gemensam dokumentation, värdering och gemensamma överenskommelser mellan elever, ledning och personal inom skolan. Vi gav skolorna systematiska frågor runt mål och strategi och sammanställde efter den tredje mötesplatsen varje skolas arbetsmaterial för handlingsplan för elevinflytande.

Sveriges elevråd SVEA upprättade under 2007 ett **chatrum** på www.svea.org, där också eleverna från mötesplatserna kunde skriva in sig för att kunna chatta med SVEA:s utbildare och varandra om demokrati, inflytande och arbetsmiljö.

Ett **webbaserat stödmaterial för elevinflytande** har med hjälp av en konsult byggts upp på Myndigheten för skolutvecklings hemsida, med verktygslåda, lärande exempel och axplock av forskning som teoretisk fördjupning. Målgruppen för hemsidan är framförallt skolläring, lärare och övrig personal men också elever och föräldrar. Hemsidan kompletteras nu med dokumentation från mötesplatserna, fler lärande exempel från mötesplatserna och ytterligare verktyg. De forskningsartiklar som finns idag täcker ett brett perspektiv av elevinflytande. Artiklarna handlar bl.a. om betydelsen av kunskap om demokrati hos lärare, öppet klassrumsklimat och goda relationer, reellt inflytande som väg till djupinläring, ämnesintegration, elever som medproducenter och ökad hälsa genom elevinflytande.

Projektplanen för Allas Lika Värde rymmer också Likabehandling. Vi har under 2007 arrangerat sex **seminarier om Likabehandling** i samverkan med Skolverkets BEO och diskrimineringsombudsmännen HO, HomO, DO och JämO. Medverkande förutom oss var Forumteatergruppen Breyta, och deltagande sammanlagt 600 deltagare från 230 skolor. På reservlista återstod 1000 deltagare, som vi inte hade möjlighet att bjuda in. Även här bjöd vi in skolor som team, 2-3/ skola. Målgruppen var skolläring, lärare, övrig personal, skyddsombud, elevskyddsombud eller föräldrarepresentant. En självklar utgångspunkt för dessa seminarier, även om de mest haft ledning och personal som målgrupp, var att ett främjande likabehandlingsarbete skapas genom delaktighet och inflytande för alla grupper i skolan. Målet med seminarierna om likabehandling var att ge förstärkt kunskap, förståelse och reflektion runt det konkreta likabehandlingsarbetets djup och variation. Samt att ge skolor stöd och ökade förutsättningar att upprätta likabehandlingsplaner för det främjande och förebyggande arbetet mot diskriminering och kränkande behandling samt iver att låta likabehandlingsarbetet genomsyra hela skolans verksamhet.

Koordinatorskapet för Sverige i **Europarådets nätverk runt European Democratic Citizenship and Human Rights Education** har innehavts av Fredrik Modigh, därefter Bengt Landfeldt och sedan 2007 av Gunilla Larsson. Arbetet som koordinatör har inom Myndigheten för skolutveckling under 2007 kunnat kopplas till paraplyprojektet Allas Lika Värde. Nätverket runt EDC/ HRE består av 46 Medlemsländer i Europarådet och arbetet fortgår med *Learning and living democracy for all (2006- 2009)- Lifelong learning*. Bl.a. handlade koordinatormötet våren 2007 om implementering av **Democratic Governance of Schools**. En fråga vid koordinatormötet april 07 var hur boken skulle kunna introduceras i medlemsländerna. Synpunkten om en översättning till svenska, som också skulle komma andra nordiska länder till del, kom upp. Boken är ett självvärderingsinstrument; en manual med tydlig målbild och baseras på Europarådets tre principer för EDC (Utbildning för demokratiskt medborgarskap- European Democratic Citizenship): Rättighet och ansvar, aktiv delaktighet och värdet av mångfald . Frågan som kom upp var om vi i våra medlemsländer kunde få några piloter att använda materialet. I Sverige introducerade vi materialet för våra

skolor runt Mötesplats för inflytande, genom översättning och medverkan av den ena författaren, Elisabeth Bäckman, på den tredje Mötesplatsen för inflytande.

<i>Ekonomi</i>		
2005-2006	500.000 kronor	50% stödmaterial om elevinflytande 50% riktade insatser, resor, logi, mötesplatser
2007	800.000 kronor	75% Mötesplatser för elevinflytande och seminarier om Likabehandling 25% resor, logi, konsultarvoden, hemsida

Några kommentarer kring insatserna – - en analys av nuläget

Paraplyprojektet Allas Lika Värde har med sina många insatser på internationell, nationell, regional och myndighetsintern nivå en tydlig uppdelning av insatser som hör ihop med demokrati/ inflytande, och insatser som hör ihop med mänskliga rättigheter/ likabehandling. Det vi sett inom projektgruppen under arbetets gång är hur de olika insatserna länkas samman. De handlar alla om vardagsbemötande, våra relationer och förhållningssätt. Det handlar också om hur vi gestaltar värdegrunden; demokratins grundprinciper, och hur vi utvecklar vår demokratiska kompetens.

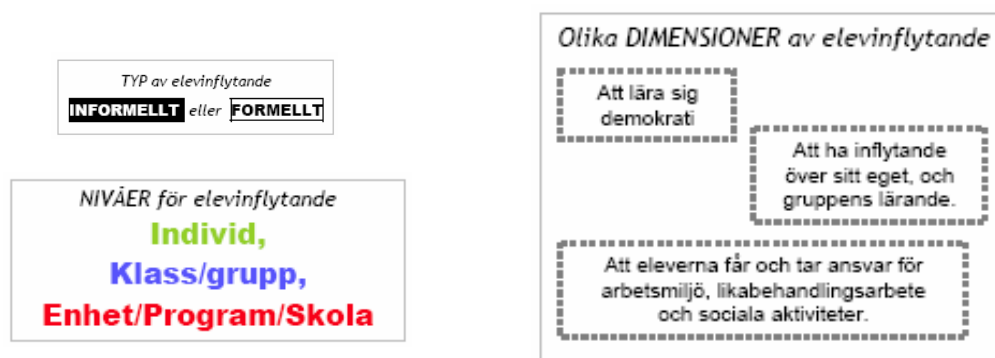
Under mötesplatserna för elevinflytande har deltagarna fått arbeta i workshops av olika slag. Ibland personal för sig och elever för sig, och ibland mixat. Varje mötesplats har innehållit pass för den enskilda skolan där de fått tänka vidare tillsammans runt nuläge, mål och strategier, genomförande och utvärdering. Vid *mötesplats två* fördjupade vi oss i fokusgrupper runt problemområden som deltagarna själva fick formulera, ex: Hur väcker man engagemang för elevinflytande hos elever, lärare och rektorer? Hur skapar man förutsättningar för eleven att påverka sina studier?, Varför är det lättare att tala om tuggummi och kepsar än om utbildningens innehåll? Hur skapar man relationer som gynnar elevinflytande på alla nivåer? Hur skapar man ett klassråd där alla vill och kan komma till tals?

Vid *mötesplats tre* stärkte vi graden av input och vidgade perspektivet genom att låta Europarådets arbete med Toolpack; verktyg två Democratic governance of schools, liksom elevorganisationernas arbete i Obessu (nätverk för elevorganisationer, initierat av Europarådet) vara en del av dagordningen. Vid denna mötesplats fördjupades också samtalet om självvärdering.

Vid varje mötesplats, liksom i samband med utskick däremellan har vi kunnat samla in material som visar bilden av hur våra deltagande skolor ser på elevinflytande och sitt interna utvecklingsarbete runt demokrati och inflytande. Detta har vi sammanställt och skickat ut till våra skolor som ett stöd för deras fortsatta utvecklingsarbete. Bl.a. har vi ett kraftfullt verktyg i den matris/ fyrfältare som vi nämner vid ett flertal tillfällen. Med den samlade bilden finns det några perspektiv som vi också vill förmedla här i denna slutrapport.

Vår matris; *Fyrfältaren* visar det informella, formella, individuella och kollektiva, se sid fem. Innan vi mötte skolorna vid första mötesplatsen bad vi dem svara på en rad strategiska frågor. När vi placerade in skolornas svar i matrisen såg vi en bild där svaren fördelade sig i alla fyra rutor, men där huvudfokus låg i formellt/ kollektivt, 39%, tätt följt av informellt/ kollektivt 30%, därefter informellt/ individuellt 17% och sist formellt/ individuellt 14%. Vid slutet av dagen för mötesplats ett fick varje skola ange mål för vad de ”skulle hem och göra på sin skola”, som en slags programförklaring från den närvarande arbetsgruppen av elever, personal och ledning, för det fortsatta arbetet med inflytande. Här fördelade sig svaren med ytterligare tyngdpunkt lagd på det kollektiva, fast med störst dominans på det informellt/ kollektiva 49%,

därefter formellt/ kollektivt 37%, informellt/ individuellt 10% och sist formellt/ individuellt 4%. Det man kan fråga sig är om de mindre procentsiffrorna visar bristområden eller det motsatta. Beror 4% för formellt/ individuellt på att man på skolorna är nöjda med ex. utvecklingssamtalens struktur och innehåll? Eller är det svårt att se att det individuellt formella också är en fråga om elevinflytande? Är man på skolorna nöjda när man vet att man har strukturen för mentorssamtal/ utvecklingssamtal? Eller ser man det som ett prioriterat utvecklingsområde att hitta nya former för att samtala om lärande och utveckling? Siffrorna ovan visar de svar skolorna gav inledningsvis. Under mötesplatserna har vi haft ett stort innehållsfokus runt relationer och förhållningsätt vilket vi tycker oss se resultat av.

Ett samtal vi också fört med deltagande skolor vid mötesplatserna gäller vilka *nivåer för elevinflytande* vi talar om och hittar strategier för. I samband med mötesplats tre arbetade alla deltagande skolor fram arbetsmaterial som kan användas som underlag för handlingsplaner för elevinflytande på skolorna, se bilaga. När vi läser deras svar ser vi en fördelning i arbetsmaterialet där 58% ligger på Enhet/ program/ skola, 30% på klass/ grupp och 12% på individnivå.

Som *bild för vidgat perspektiv* inledningsvis beskrivs en cirkelbild vi använt oss av för att synliggöra bredden av arbetet med elevinflytande. Cirkelbilden visar tre cirklar som står för demokrati, kunskap och hälsa. Ett utvecklat resonemang runt detta har lett till bilden av *Olika dimensioner av elevinflytande, se ovan*. Våra deltagande skolors arbetsmaterial fördelar sig med mål, strategier och genomföranden i dessa dimensioner. Vid närmare analys av det material vi fått från de skolor vi mött vid de norra mötesplatserna framgår att 70% rör sig i två dimensioner av demokrati, kunskap/lärande och hälsa/ arbetsmiljö- likabehandling, fast olika vilka två dimensioner det handlar om. 10% har mål, strategier och genomföranden som rymmer alla tre dimensioner och 20% koncentrerar sig till en dimension av elevinflytande. Om man ser till hela arbetsmaterial är det fortfarande 10% som rymmer alla tre dimensioner av elevinflytande.

Reflektioner vi får när vi ser på insamlat material är bl.a. att skolledarens engagemang för elevinflytande har stor betydelse, och då särskilt för inflytande på nivå enhet/ program/ skola. För att kunna utveckla inflytande på individ eller klass/ gruppnivå krävs kunskap och engagemang för inflytande hos enskilda lärare, då det mycket handlar om lärarens domän; klassrummet. För att komma till detta behövs ett pedagogiskt ledarskap med fokus på inflytande och delaktighet.

Den här uppdelningen blir inte lika tydlig om man ser till dimensioner av elevinflytande. *Att lära sig demokrati* är på många sätt något som skolorna beskriver formellt/ kollektivt. Att få klassråd, elevråd, skolkonferens att fungera med meningsfullt innehåll. Det handlar också om demokratiutbildning för både elever och personal, samt synligare och mer delaktig skolledning. Här behövs en tydlig skolledning men också andra vuxna med kunskap, kompetens och engagemang. *Att ha inflytande över sitt eget, och gruppens lärande* handlar mycket om individuella samtal, inflytande över innehåll och arbetsformer, betygskriterier, att som elev kunna sätta egna kortsiktiga och långsiktiga mål, ämnesintegrerade temaarbeten

med stor elevaktivitet. Här har förstås läraren ett särskilt ansvar och ledarskap. *Att eleverna får och tar ansvar för arbetsmiljö, likabehandlingsarbete och sociala aktiviteter* handlar mycket om utbildning av elevskyddsombud, kamratstödjare, ordningsregler, likabehandlingsarbete, matråd, skolans klimat som en plats för växande socialt, känslomässigt och intellektuellt. Här går det inte att fördela ut ansvaret på någon särskild vuxengrupp på skolan. Här måste det vara allas angelägenhet.

Ur arbetsmaterial från skolorna kan man lyfta ut utmanande tips: att ha elevinflytande i föräldrarådet, skriva loggböcker med utvärderingar och reflektion runt skolsituationen, öva för att kunna representera sin klass, samla elever från klasser och ämnesföreträdare för en diskussion om "hur man kan förbättra undervisningen", lärarenkät om elevinflytande och arbetsmiljö, halvdagsutbildning för programrektorer, gymnasiechef, programrådsrepresentanter, skyddsombud, elevskyddsombud, lärare, representanter i skolkonferensen, utbildning för elevskyddsombud, fokus på att få fungerande klassråd, tematiskt arbetssätt med en planeringsdel som ska ha ett stort elevinflytande, inflytande på hur jag som elev kan arbeta för att nå målen.

I arbetsmaterialet ställer vi också frågor om uppföljning/ utvärdering. Exempel som kommer fram där är bl.a. enkäter helårs eller halvårsvis, kvalitetsredovisningar, loggböcker, utvärdering av särskilda aktiviteter, enkät/ intervju i klassråden, utvärdering av både formellt och reellt inflytande, följa upp tidigare protokoll/ beslut från elevråd, klassråd, elevhearings där elevernas synpunkter får väga tungt, att formulera utvärderings/ intervjufrågor tillsammans (elever, personal, ledning).

Vid våra **seminarier om Likabehandling**, som vi arrangerade i samverkan med Skolverkets BEO och diskrimineringsombudsmännen HO, HomO, DO och JämO, och där medverkande förutom oss var Forumteatergruppen Breyta, bjöd vi också in skolor som team, 2-3/ skola. Även de fick ett arbetsmaterial med sig hem efter seminariet; en sammanställning av hur deltagande team/ skolor vill formulera sig i sin likabehandlingsplan, samt arbeta med ett förebyggande och främjande likabehandlingsarbete, se bilaga. När vi läser den sammanställningen ur perspektivet elevinflytande är det vissa saker som framträder. I den första frågan som teamen/ skolorna fick ta ställning till, runt *en central formulering eller ett innehåll man vill ha med i den skrivna likabehandlingsplanen* svarade man bl.a. att likabehandlingsarbete är allas ansvar, att det är viktigt med delaktighet och förankring och att man ska ha med elever och föräldrar i utarbetandet av likabehandlingsplanen. Vid frågan om hur man på skolan kan "ta tempen" på verksamheten utifrån ett likabehandlingsperspektiv, svarade man bl.a. att elever och föräldrar kan bistå i upptäckandet av kränkningar via enkäter, tips, utvecklingssamtal, mentorssamtal, intervjuer, kamratstödjare, föräldramöten, observationer, föräldraförening, fotografering av otrygga miljöer, klassråd och elevråd. Vid frågan om *förebyggande aktiviteter eller främjande insatser för likabehandling*, svarar man med stort elevfokus att eleverna skall vara med och planera aktiviteter, stärka elevinflytandet, ha elevombud, elevstödjare, öva demokrati, arbeta med förankring och delaktighet. Med stort föräldrafokus svarar man rollspel/ forumspel, samtal med dem vars barn kränker/ blir kränkta, förankring och delaktighet.

Effekter

Med de insatser vi haft gällande mötesplats för elevinflytande och seminarier om likabehandling har vi utvecklat ett fördjupat och stabilt samarbete med Sveriges elevråd SVEA, Skolverket och Ombudsmännen, DO, HO, HomO och JämO.

Sveriges elevråd-SVEA skriver så här om vårt samarbete:

"Mötesplatserna har varit utvecklande både för Sveriges elevråd - SVEA som organisation och de skolor som medverkat i projektet. Utbildning av elever, lärare och skolledare har givit diskussioner om inflytande och skoldemokrati på en mycket hög nivå. Utbildningarna av de olika intressegrupperna i skolan har givit förutsättningar för ett ökat elevinflytande genom att alla har fått kunskaper och

förutsättningar att problematisera vad inflytande är och hur inflytandet fungerar. Det har varit ett sant nöje att få samarbeta med myndigheten för skolutveckling inom ramen för ALV-projektet. Sveriges elevråd-SVEA har bidragit till projektet med våra metoder som bygger på ett aktivt deltagande och att ta fram den kunskap som finns hos deltagarna själva. Vi tolkar även lagar och styrdokument utifrån ett elevperspektiv vilket ofta stärker eleverna att jobba aktivt i elevråden i skolorna. Elevinflytande och skoldemokrati är komplexa fenomen som kräver tid och ett stort engagemang. Det finns mycket intressanta frågeställningar som uppkommit under projektet som vi skulle vilja arbeta vidare med. Sveriges elevråd-SVEAs utbildare är ungdomar som själva går eller precis gått ut skolan och som själva utvecklats och inspirerats av att se andra elever och lärare bli mer engagerade och utveckla sin kunskap om skoldemokrati”.

Linnéa Engström, Utbildningssamordnare

Mötesplatserna om elevinflytande har lett till ett gemensamt språk och ökad medvetenhet om förhållningssättets betydelse för deltagande skolor. De har också möjliggjort och åstadkommit spontana nätverk mellan skolor så att erfarenhetsutbyte har kommit till stånd. Mötesplatserna har stärkt förutsättningarna för skolor att arbeta för inflytande genom ökad kunskap, medvetenhet och kompetens runt elevinflytande. Detta i sin tur har medfört att många av de deltagande skolorna har lagt resurser på ökad demokratiutbildning utöver mötesplatserna, och skrivit fram mål och strategier för ett fortsatt arbete med elevinflytande. Vid några skolor har specifika handlingsplaner för elevinflytande skrivits fram. Också inflytande på kommunnivå har etablerats i många kommuner. Vårt intryck av att mötesplatserna präglats av positiv stämning och engagemang, stärks av deltagarnas utvärderingar som genomgående är positiva, framförallt när det gäller diskussioner och utbyte av erfarenheter.

Vid de utvärderingar vi gjort i samband med de sex *seminarierna om likabehandling* framkom att 95% instämt helt eller delvis i påståendet ”*Jag är nöjd med dagen*”. Runt 85% instämmer helt eller delvis i påståenden om att man genom seminariet har *fått ökade kunskaper om likabehandlingsarbete, stöd och ökade förutsättningar för att upprätta en likabehandlingsplan samt stärkt iver att låta likabehandling genomsyra verksamheten*. Dessa frågor besvarades några dagar efter genomfört seminarium, och visar att det positiva intrycket funnits kvar även sedan man kommit tillbaka till skolan. Projektgruppen har utvecklat interaktiva arbetsformer (som gruppövningar och forumteater) runt likabehandling, vilket lett till fördjupande resonemang. Vid de sex seminarier om likabehandling vi arrangerade under hösten 07, kunde vi sammanlagt ta emot 600 deltagare, fortfarande återstår 2/3 av alla de skolteam som anmälde intresse.

Som en effekt av arbetet i *Europarådets nätverk* för European Democratic Citizenship (EDC) och Human Rights Education (HRE), har delar av en rapport initierad av Europarådet, blivit översatt till svenska. Denna har distribuerats till Europarådets hemsida, vilket gett oss good will. I den nordiska koordinatorgruppen har också steg tagits mot ett nordiskt samarbete inom ramen för EDC/ HRE, vilket uppskattas mycket av ledningen för Europarådets EDC/ HRE.

Slutsatser och utmaningar för framtiden

En ljus bild

Skolan i Sverige har haft ett demokratiskt uppdrag sedan 1921. 2005 blev för Europarådet året för Citizenship through education, och starten för nätverket runt European Democratic Citizenship (EDC). I många länder finns inte tryckfrihet, yttrandefrihet, rätt till kritiskt tänkande, medbestämmande och för oss i Sverige de mest självklara mänskliga rättigheter. Europarådet lyfter tre principer för EDC (Utbildning för demokratiskt medborgarskap): 1) Rättighet och ansvar, 2) Aktiv delaktighet och 3) Värdesättande av mångfald. Rapporten Demokratisk ledning i skolan (Democratic Governance of schools) visar vägen för skolor att utveckla och fördjupa sitt demokratiska uppdrag och arbete.

Vid den första mötesplatsen för elevinflytande, hösten 06, fick tre vuxengrupper arbeta med tre olika frågor. Den första gruppen fick tillsammans beskriva (brainstorma fram) *den goda skolan*, den andra gruppen fick göra samma uppgift fast runt en skola med *ett öppet klassrumsklimat*, den tredje gruppen fick att arbeta med *en skola med elevinflytande*. I uppgiften ingick att exemplifiera synliga tecken på att det fanns. De tre bilderna blev väldigt lika.

*Skolverkets utbildningsinspektion- en sammanfattning av resultat och erfarenheter under tre år*⁴, visar att det som är stabilt i våra svenska skolor när det handlar om demokrati och inflytande, är att ”man känner till demokratiska principer och har en vilja att arbeta i demokratiska former”. Elever i svenska skolor kan uttrycka sina egna uppfattningar och argumentera för dem. Vi har samverkansorgan som elevråd och klassråd. Samma rapport pekar ut förbättringsområden, som gäller elevernas möjligheter till reellt inflytande över utbildningens utformning och skolans inre arbete. Man säger också att ”de skolor som bedömts vara i behov av att förbättra sin verksamhet saknar ofta en gemensam målsättning för vad skolan menar med att ge eleven inflytande över arbetsmiljö och lärande.”

Det vi sett inom Allas Lika Värde när vi arbetat med inflytandeuppdraget, och mött skolor runt inflytande och likabehandling, är att det finns dimensioner i skolan som är självklara. Det finns också en vidgad dimension för arbetet med demokrati, inflytande och likabehandling- en vidgad arena där fler och fler skolor befinner sig (dock långt ifrån alla). Och det finns en utmanande dimension, fortfarande oupptäckt mark för de flesta.

En självklar dimension är bl.a.: Att man har elevråd, klassråd, elevutvärderingar, gemenskap, goda relationer, och gemensamma aktiviteter på skolan. Att man har kunskap om demokrati, omvärldsförståelse och diskussion. Att man har antimobbingsplaner, elevvårdsteam, enkäter om trygghet och trivsel.

En vidgad dimension är bl.a.: Att man har kurser i elevdemokrati, elevdelaktighet i likabehandlingsarbetet, samtal som rör vad elevinflytande är, och ett öppet klassrumsklimat. Det är också synen på läroprocessen (sociokulturellt lärande), relation och återkoppling, fokus på djupkunskaper, självkänsla, delaktighet och inflytande, lust och ansvar. Att man har kamratstöd, fokus på goda relationer, vuxennärvaro, fler sätt att mäta och analysera nuläget på skolan.

En utmanande dimension är bl.a.: Att man har elevstyrda utvecklingssamtal, samtalsbaserad konfliktlösning, äldre elever som lär yngre om skoldemokrati. Att man har fokus på meningsfullhet, flexibilitet, empowerment, konflikthantering och jämställdhet. Att man tar hänsyn till alla diskrimineringsgrunder så att verksamheten blir flexibelt anpassad efter elevgrupperna på skolan. Och att man för det främjande och förebyggande arbetet med likabehandling helt bygger upp det med delaktighet och inflytande. Att skolklimatet på riktigt får vara allas angelägenhet och ansvar.

De Allmänna råden för arbetet med att främja likabehandling⁵ utgår från att detta sistnämnda skall råda på skolorna. För att det utmanande ska bli självklart krävs stöd och prioriterat arbete.

Och en mörk bild

Det vi också fått erfara med våra deltagande skolor vid mötesplatserna runt elevinflytande, är att det är svårt att ha ett jämnt och stabilt fokus på de här frågorna. Vardagen står i vägen,

---

⁴ Skolverkets utbildningsinspektion- en sammanfattning av resultat och erfarenheter under tre år, 07:1003, ISSN 1430-4549, Fryklunds förlag.

⁵ Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling, 06:964, ISSN 1403-4549, Fryklunds kommunikation & design.

trots att det är vardagen och nuet det handlar om. De skolor vi mött har varit särskilt intresserande skolor och ändå faller många ifrån, av de skolor vi mötte till den första mötesplatsen fanns 70% kvar projekttiden ut. Denna procentsiffra skall man dessutom se i ljuset av att mötesplatserna för inflytande varit mycket uppskattade av deltagande skolor.

En lärare sa, vid den tredje mötesplatsen att ”man måste orka elda varje år för nytt elevengagemang”. Fortfarande är det så att en engagerad elevrådsstyrelse, som hörs och syns på skolan, är väldigt unikt. Klassråden finns som struktur, men fungerar inte. Det är oerhört svårt att få klassråden meningsfulla och produktiva. Elever vågar inte ge synpunkter på undervisning med oro för de egna betygen.

Skolverkets utbildningsinspektion föreslår i nämnda rapport, inför beredningen till ny skollag att skolor ges tydligare riktlinjer när det gäller elevernas möjlighet till inflytande. Vi kan utifrån vårt arbete med elevinflytande helt ställa oss bakom detta. Vi har under arbetets gång sett rektorns viktiga roll för det demokratiska klimatet på skolan. Vi har också sett lärarnas viktiga roll för att inflytandet och delaktigheten också ska få komma in i klassrummet och lärprocesserna. Det vi synliggjort under vårt arbete med Allas Lika Värde är en vuxenkaraktär som behöver finnas i skolan. Det är de vuxna på skolan som står för grundklimat och kontinuitet. Inflytande och likabehandling skall synas in i elevernas vardag, finnas där och inte vara något som enskilda aktiva i elevrådsstyrelser ska arbeta fram under sin skoltid. De vuxna får inte abdikera från sitt ansvar, utan bör tillsammans med barn och elever arbeta vidare mot vidgade och utmanande dimensioner av inflytande och likabehandling.

Ett ljus i mörkret

Med några ord och kommentarer från deltagarna vid våra mötesplatser för inflytande skall vi avsluta denna rapport:

”Hur bygger vi stödjande strukturer för elevinflytande? Det är viktigt med fasta styrelsetider, ansvarsområden, tydlig information, att känna lärarstödet, låta eleverna vara med i planeringen, ta hänsyn till det individuella som inte kan gå genom gruppen (ex genom loggböcker). Det är viktigt att det finns neutrala vuxna i skolan som ex SYV, kurator, skolledning. Lärare behöver fortbildning om hur man gör demokrati i skolan. Det tar död på demokratin om ex rektorn säger nej när man kämpat för något, ex pingisbordet. Det är viktigt att läraren kan släppa på kontrollen, att som lärare vara tydlig och säga- det här vill jag ha kontroll över och här är jag mer öppen. Det är viktigt att vi har bra relationer! Kan det handla om pedagogik- att det är lustfyllt att lära sig? Det som rör mig, när jag känner varför, att bli smittad till engagemang både elever och personal, få utökat ansvar ex fadderverksamhet. Hur kan man ha inflytande över något man inte förstår? Det är en process där läraren måste underlätta för eleven att förstå.”

Förslag till insatser för inflytande

Inför den kommande skollagen kan man överväga behovet av att utarbeta ett *Allmänt gemensamt råd för inflytande* i skolan, som rymmer alla dimensioner av inflytande och som därmed rör både elever och föräldrar men också personal. För elevinflytande ligger detta i linje med Skolverkets inspektion som föreslår att skolor ges ”tydligare riktlinjer när det gäller elevens möjlighet till inflytande”.

Elevinflytande, likabehandling och samarbete förskola/skola-föräldrar är komplexa områden som nyblivna lärare behöver få både ökad kunskap om och större trygghet i. Dessa områden borde därför vara en del av den *obligatoriska utbildningen till lärare*. Även rektorsutbildningen behöver uppmärksamma området. Med ett internationellt perspektiv framstår Sverige med stor tydlighet som långt framme när det gäller demokrati, inflytande och likabehandling. Myndigheten föreslår att detta synliggörs för nordiskt och internationellt användande.

Föräldrainflytande och samarbete mellan förskola/skola och föräldrar

Bakgrunden till uppdraget

Bakgrunden till föräldrars utökade inflytande över skolan är att föräldrar fått utökade rättigheter i samband med att utbildning i allt högre grad under 1990-talet börjar betraktas som en familjeangelägenhet och i allt mindre grad ses som en samhällsangelägenhet. Rätten att bestämma för föräldrar har utökats både i relation till möjligheterna att välja skola för de egna barnens räkning men också när det gäller att utöva av ett mer kollektivt inflytande i skolor via lokala styrelser etc.⁶

Flera olika utredningar har genom åren lyft föräldrainflytandet. Den 18 mars 2003 tillsatte utbildningsdepartementet en arbetsgrupp för att utreda möjligheterna att öka barn- och elevinflytande samt föräldrainflytande i förskola, skola och vuxenutbildning. Det resulterade i rapporten "Var-dags-inflytande" (Ds 2003:46.), där följande slutsatser om föräldrainflytande kan utkristalliseras.⁷

- Föräldrarna har det övergripande ansvaret för sina barns fostran och utveckling enligt föräldrabalken.
- Föräldrarnas inflytande grundar sig främst på att de går in i barnets ställe då barnet på grund av sin ålder inte själv kan utöva sitt inflytande i full utsträckning.
- Barnen och eleverna är de egentliga brukarna och skall med ökad ålder och mognad ha inflytande både över den dagliga verksamhetens uppläggning och över sitt eget lärande
- När det gäller de yngre barnen är föräldrarna barnens ställföreträdare
- Föräldrarnas inflytande minskar i takt med att barnens ålder ökat och barnen själva kan bevaka sina intressen
- Föräldrarna är en av flera intressenter i skolans värld
- Skolan ska fungera demokratisk

Arbetsgruppen föreslår att informationen till föräldrarna ska stärkas och att skolan har skyldighet att erbjuda elever och föräldrar former för samråd, såsom inflytanderåd. I skollagskommitténs betänkande återfinns också formuleringar som syftar till att ge föräldrar möjligheter till mer insyn i och påverkan inför beslut inom skolan.

Några utgångspunkter

* *Fyra olika innebörder av samarbete skola-föräldrar*

Forskaren Lars Eriksons avhandling "Föräldrar och skola" (2004) visar att begrepp som föräldrar, barn och elever kan ges olika innebörder utifrån fyra principer eller modeller för föräldrainflytande och samarbete skola-föräldrar. Den första kallar han *isärhållandets modell* och var motiverad utifrån ett jämlikhetstänkande. Föräldrar skulle hållas lite på avstånd, vilket bottnade i en rädsla för att välutbildade föräldrar skulle ta för sig alltför mycket och eleverna därför inte gavs lika möjligheter till en likvärdig skola. Denna princip har fått ge vika för ett samarbete som "partners" (*partnerskapsmodellen*) där föräldrars stöd i barnets skolarbete ges

---

⁶ Lars Erikson. PM till Myndigheten för skolutveckling som underlag för en undersökning om hur kommunikationen mellan skola och hem gestaltas i svensk skola. Örebro universitet.2006.

⁷ Var-dags-inflytande. Rapport. Utbildningsdepartementet.DS.2004:46)

en stor plats. Här betonas likheten med hemmet och skolan med utgångspunkt i ett gemensamt ansvarstagande och omsorg om elevers lärande och utveckling i vid mening.

Den tredje principen är *brukarinflytandemodellen* och bygger på en deltagardemokratisk idé om att låta (valda) föräldrar, i egenskap av brukare och representanter för en grupp föräldrar, medverka i rådgivande/beslutande organ för en enskild skola eller skolenhet. Modellen tar form under 1970-talet och etableras som en försöksverksamhet med lokala styrelser 1996. Försöksverksamheten är nu utsträckt t o m 31 juni, 2008. Den fjärde modellen för föräldrars inflytande är *valfrihetsmodellen*, vars innebörd är föräldrars rätt att välja skola för sina barn. Valfrihetsmodellen vilar på idén om den enskilda förälderns rätt att själv bestämma över de egna barnens utbildning.⁸

Sammanfattningsvis kan sägas att isärhållandets modell och partnerskapsmodellen är de modeller som ligger närmast lärarnas praktik. Man kan säga att dessa två modeller befinner sig i ett spänningsfält med varandra och båda två kan idag återfinnas inom en och samma skola.

* en matris – olika ingångar till föräldrasamarbete på en skola

Om modellerna ovan gav föräldrainflytandet olika innebörd så ger matrisen nedan en bild över de olika ingångar som föräldrainflytande och föräldrasamarbete kan bestå av inom en skola.

När vi i inledningsskedet för uppdraget granskade modellen, konstaterades att flera områden hade varit föremål för en hel del insatser, medan andra inte hade uppmärksammats på samma sätt. På individ- och formell nivå fanns utvecklingssamtal, individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram, vilka tidigare hade uppmärksammats i regeringsuppdrag inom Skolverket.

På grupp- och formell nivå fanns föräldramötena – möten som vi visste lätt blev monologer, från lärare till förälder, än dialoger med ömsesidighet i relationen. Men i vilken utsträckning

⁸ Lars Erikson. Föräldrar och skola. Avhandling. Pedagogiska institutionen. Örebro universitet. 2004.

lärare genomförde dessa möten och hur den formella kommunikationen i realiteten såg ut, hade vi ingen kunskap om.

På den formella nivån återfinns också olika sätt att kommunicera och informera föräldrar via veckobrev, hemsida, e-mail. Även inom detta sistnämnda område märkte vi att vi hade liten kunskap om hur kommunikationen mellan lärare och förälder såg ut. Detta var också ett område som flera föräldrar hade uppmärksammat när myndigheten våren 2005 via webb lagt ut en förfrågan om erfarenheter av föräldrasamarbete.

På gruppnivå fanns också de lokala styrelserna, som var relativt få till antalet. Det fanns ett behov av att sammanställa den kunskap som redan fanns i Skolverkets olika utvärderingar.

På den individuella- och informella nivån återfanns allt det som rörde bemötande och förhållningssätt. I vår inledande inventering av situationen i skolan, via bland annat intervjuer med lärare och skolledare, framkom att "förhållningssätt" var den svaga länken och något som skolorna inte tillräckligt hade arbetat med eller tagit ett helhetsgrepp om – i hela personalgruppen.

- ***Skolutveckling - fokus på elevens resultat***

I myndighetens uppdrag med att skapa likvärdighet i måluppfyllelse i "segregerade områden" blev samarbete med föräldrar ett av de prioriterade områdena. Internationell forskning visade att föräldrars engagemang och framför allt föräldrars förväntningar på sina barns skolarbete var en viktig variabel. Att åstadkomma detta krävde att hela skolans personal blev involverad i ett kollegialt samtal som skolledaren tog ansvar för och initiativ till.

- ***Kunskap saknas - forskningsfrågor vi ställde oss***

I jämförelse med uppdraget om elevinflytande fanns inom området samarbete skola-föräldrar lite empiri. Föräldrar hade helt enkelt inte varit ett forskningsområde som skolforskning ägnat sig åt i Sverige (utvecklingssamtalet undantaget). Vi behövde få mer kunskap om hur lärare upplevde kommunikationen med föräldrar och hur de uppfattade stödet från arbetslag och skolledning. Vi ville veta mera om både de formella och informella kommunikationsvägarna och komma nära begrepp som "förhållningssätt". I september 2005 inledde därför myndigheten ett samarbete med Örebro universitet.

Genomförda insatser

Myndighetens inriktning på uppdraget med föräldrainflytande har till 80 procent varit generella och till 20 procent riktade insatser. Inom uppdraget om förstärkta satsningar i mångfaldsområden har samarbetet skola-föräldrar varit ett av tre prioriterade områden. Det har varit viktigt att hålla kvar ett generellt perspektiv (alla föräldrar) samtidigt som medelstilledningen inneburit att sökarljuset även inriktats på föräldrasamarbete i s.k. mångfaldsskolor, vilket kan vara både gott och ont. Det är viktigt att vara uppmärksam på att föräldrar återigen inte blir uttryck för problem, brister etc.

Syften

- att stödja skolor och kommuner i sitt förbättringsarbete kring samverkan mellan skola och föräldrar
- att utveckla olika perspektiv och kvalitetskriterier för skolors föräldrasamarbete
- att genom detta stöd verka för att skolans demokratimål blir uppfyllda
- att föräldrars stöd till sina barns lärande – i sin yttersta form – leder till att de lokala förutsättningarna för likvärdighet i måluppfyllelse förverkligas

Huvudsaklig målgrupp

- skolhuvudmän, skolpersonal (rektorer, lärare, elevhälsa)
- elever och lärare vid högskolor
- föräldrar (t ex informationsmaterial på olika språk till föräldrar med utländsk bakgrund)
- föräldraorganisationer

En översikt

Samråd med föräldraorganisationer

Samråd i form av 4 möten med varje föräldraorganisation, dvs. Föräldraalliansen, Barnverket och Hem och Skola. Ett gemensamt möte med de tre organisationerna anordnades i november 2007 för att dessa ska planera en eventuell gemensam aktivitet våren 2008 ang exempelvis föräldrainflytande via lokala styrelser.

Ett par möten har också genomförts med nätverket Föräldrakraft, där myndigheten också deltagit i ett par möten.

Framtagning av kunskapsunderlag

- Genomgång av forskning för att studera själva området; vad behöver göras; kunskapsunderlag i form av PM. (vå 2005)
- Kartläggning via två enkätstudier (samarbete Örebro universitet); huvudstudie till 1500 slumpvis utvalda lärare i grundskolan; delstudie till 500 lärare i elva skolor inom myndighetens 32 utvalda dialogkommuner; (planering hö 2005; framtagning av enkät och testning på ca 45 lärare vå 2006; utskick av enkät hö 2006; bearbetning 2007)
- Kvalitativ studie i tre skolor om kommunikationen lärare-föräldrar (samarbete Örebro universitet; intervjuer vå 2007; bearbetning hö 2007)

Hur ser praktiken ut – olika kontakter tagna

- Förfrågan via webb om goda exempel (vå 2005)
- Telefonintervjuer med alla som hört av sig till myndigheten – ca 35 personer (vå 2005)
- Seminarium med ett par forskare om föräldrasamarbete i skolor där många elever har utländsk bakgrund (mångfaldssatsningen, juni 2005)
- Seminarium med praktiker om skolors sätt att bygga upp hemsidor där föräldrar kan logga in sig för att få fördjupad information (vå 2006)
- Arbetsseminarium med rektorer i mångfaldsskolor om deras arbetssätt (hö 2006)
- Skolbesök för att visa på lärande exempel men också via intervjuer med ”bra” lärare få konkreta bilder kring ”förhållningssätt” (2006-2007)

Stöd- och inspirationsmaterial/kunskapsunderlag

- Framtagning av text som förklarar svensk förskola/skola riktat till framför allt nyanlända till Sverige. Materialet, som finns att ladda ner på myndighetens hemsida, är översatt till fem språk: engelska, arabiska, somaliska, sorani och persiska. (2007)
- Stödmaterial i form av antologi, där forskare och skribenter i ca 15 artiklar skriver om föräldrasamarbete. Tryckning jan 2008.
- Forskningsrapport där den ovan nämnda huvudstudien och delstudien presenteras. Tryckning jan 2008.
- Tryckt broschyr som presenterar myndighetens huvudtankar kring föräldrasamarbete, 8 sidor; upplaga: 6 500 ex. (vå 2007)

Utåtriktat arbete/information/utbildning

- Uppbyggnad av webb, där olika insatser presenteras (forskning; rapporter; texter kring lokala styrelser; texter om föräldramöte mm) (2006-2007)
- Workshop med tio särskilt inbjudna skolor där flertalet elever har utländsk bakgrund. Ca 47 deltagare presenterade var de befinner sig i sitt utvecklingsarbete med föräldrar men också vad de ser för framtida utvecklingsområden. Workshopen ägde rum på Tallbohovskolan i Järfälla kommun.

Ekonomi

Totalt har myndigheten för skolutveckling satsat ca 1,350 000 miljoner kronor varav 700 000 kronor till Örebro universitet för kartläggning och intervjustudie.

Kommentarer till några av de genomförda insatserna – analys av nuläget

Kartläggningen

Några resultat från huvudstudien (slumpvis 1500 grundskollärare år 1-9) och delstudien (500 grundskollärare år 1-9) i elva skolor inom myndighetens 32 dialogkommuner. I de elva skolorna finns många modersmålsberättigade elever.⁹

Hur upplever lärare kontakten med föräldrarna?

- Lärare som har mer än tio års erfarenheter upplever föräldrakontakten mindre ”krävande”, ”stressande”, ”påfrestande” än yngre lärare. Fyra av fem lärare som arbetat 3 år eller kortare tid, anser sig vilja ha en mycket bättre kontakt med vissa föräldrar.
- På frågan om kolleger ofta hamnar i problematiska situationer i sina kontakter med föräldrar, svarar var femte lärare att det stämmer ganska bra (17%) eller stämmer mycket bra (3%)
- Delstudiens 1-3-lärare upplever kontakten mer stressande i jämförelse med huvudstudien. Delstudiens lärare upplever kontakten i lika hög grad ”stimulerande” som huvudstudiens lärare. Föräldrakontakterna har i delstudien en något högre prioritet än i huvudstudien.
- Föräldrakontakterna koncentreras till ett färre antal förälder i takt med elevens stigande ålder
- Lärare med mindre än tio års lärareerfarenhet vill ha ökad kompetens i utvecklingssamtalet

Hur ser man i ett arbetslagsperspektiv på kontakten mellan lärare-förälder?

- Ett förenande drag för arbetslaget är att man stöder varandra och har ett gemensamt arbetssätt i frågor som rör kontakten med föräldrar.
- Ett särskiljande drag handlar om att man i en del arbetslag inte nöjer sig med detta, utan ger frågan om föräldrakontakterna en större plats i arbetslagsarbetet. I dessa arbetslag förs återkommande diskussioner om hur kontakterna med föräldrarna kan utvecklas och frågan har dessutom en hög prioritet när arbetstiden planeras i arbetslaget.

Hur upplever man skolledningens stöd?

- Två av tre lärare känner stöd i föräldrasamarbetet från skolledningen och två av tre lärare tycker att skolledningen prioriterar föräldrasamarbetet.
- När det gäller lärarkategorierna uppger lärarna i årskurs 1-3 vara mera nöjda med skolledningen än de senare årskurserna.
- Delstudielärarna har ur ett arbetslagsperspektiv en något mindre positiv inställning till skolledningens stöd.

Hur informerar man om pedagogisk inriktning, läroplan etc.?

- Delstudielärarna informerar föräldrar i mindre grad om skolans pedagogik än lärarna i huvudstudien.

Läraernas syn på föräldrarnas engagemang

- En stor andel av lärarna, 80 procent, håller med om påståendet att föräldrarna borde ta ett större ansvar för och engagera sig mer i sina barns skolgång.

⁹ Erikson Lars. Lärares kontakter och samverkan med föräldrar. Enkätundersökning till grundskollärare. Örebro universitet i samarbete med Myndigheten för skolutveckling.2007.

- Andel lärare som instämmer i påståendet att ”föräldrar ställer stora krav på lärarna” är högre än andelen som instämmer i det omvända påståendet att ”lärarna ställer stora krav på föräldrarna”.
- Det område där lärarna har mest heterogena uppfattningar om omfattningen och inriktningen på föräldrars inflytande är inom området ”elever i behov av särskilt stöd”

IUP och föräldrakontakten

- Var tredje lärare i huvudstudien och var fjärde i delstudien tror att IUP betyder att lärarna tvingas bli tydligare i sin kommunikation med föräldrar.
- Var fjärde lärare tror att IUP leder till att utvecklingssamtalen fördjupas
- Lärarna i årskurs 7-9 är den grupp av lärarna som i mindre utsträckning jämfört med lärarna i år 1-3 tror att IUP kommer att underlätta kontakten med föräldrarna.

Eldsjälarna

- Eldsjälarna är inga ensamvargar! Eldsjälarna tycker att föräldrakontakterna är viktiga, prioriterar föräldrakontakterna högt och är jämnt utspridda bland lärarkategorierna. Eldsjälarna är till största delen kvinnor, de är äldre, har arbetat längre och är kollegialt väl förankrade i det egna arbetslaget, dvs. inga ’ensamvargar’. I jämförelse med icke-eldsjälarna är de mer positivt inställda till skolledningens stöd i arbetet med föräldrakontakterna och de är också mer positivt inställda till IUP. De har också högre förväntningar på föräldrars engagemang i sina barns skolgång. Fler eldsjälarna återfinns också bland delstudiens lärare.

Kontaktvägarna – hur ser de ut?

- Lärarna i årskurs 1-3 använder skriftliga meddelanden, kontaktbok medan lärarna 7-9 använder e-mail och telefon i större utsträckning.
- Lärarna kontakter föräldrarna ungefär lika mycket oavsett lärarkategori
- De spontana och förväntade besöken är flest i årskurs 1-3 för att sedan avta ju äldre barnet blir. Men omfattningen av kontakter (dvs. via e-post, telefon) är likartad.
- Lärarna i delstudien använder mindre e-post men mera telefon.
- Föräldrakontakterna i årskurs 7-9 blir mer koncentrerade till färre antal föräldrar.
- Var fjärde lärare uppger att de får spontana besök av föräldrar varje vecka eller varje månad, vilket kan jämföras med var tionde i huvudstudien.

Föräldramötet

- Två av tre lärare inbjuder till föräldramöte två till tre gånger per läsår.
- Lärarna i 1-3 förenar föräldramötet ofta med annan aktivitet
- Sociala aktiviteter upphör nästa helt och hållet för lärarna i årskurs 7-9.
- När lärare ombads prioritera bland sju valbara syften med de organiserade träffarna hamnar informationssyftet (informera om skolarbetet och läget i klassen) högst bland lärarna i huvudstudien och motivationssyftet (motivera föräldrarna att hjälpa sina barn med skolarbetet) högst bland lärarna i delstudien

Kvalitativ studie

Som ett komplement till den kvantitativt inriktade enkätstudien genomfördes en kvalitativ studie bland tre skolor, samtliga belägna i en medelstor stad. Syftet var att undersöka hur lärare bygger upp kontakten med föräldrarna och speciellt vad de i sin konkreta yrkespraktik gör för att uppnå en förtroendefull relation till föräldrarna.

Analysen visade att läraren såg föräldern som en *intresserad och ansvarstagande förälder*. Lärarna i dialog med föräldrarna kom fram till vilka ömsesidiga förväntningar man vill ställa på varandras insatser, för att gagna barnens skolgång. För det andra skapade lärarna rum för en *öppen kommunikation* mellan olika parter.

Lärarna uppmuntrade till kontinuerliga, spontana och ”direkta” samtal mellan föräldrar sinsemellan, mellan elev och förälder och mellan förälder och lärare. För det tredje placerade lärarna *barnet i centrum* i sin relation till föräldrarna. När det behövdes tydliggjorde lärarna gränser för föräldrarna, relaterat till det professionella ansvaret. Därutöver låg fokuseringen på barnets lärande och en av de centrala betingelserna för att gynna detta lärande var en god relation till föräldrarna: ”annars är det nästan hopplöst”, som en lärare uttryckte det.

Stöd- och inspirationsmaterial/ antologi – några perspektiv

Stödmaterialiet är gjord som en antologi där forskare och skribenter deltar med artiklar. Materialet kommer att tryckas vecka 4. Nedan återfinns några av de perspektiv som lyfts fram i de olika artiklarna:

Att lyssna på föräldrarna

Utmaningen för skolan är att möta föräldrar på ett respektfullt sätt och lyssna på vad föräldern har att säga. Om man som förälder känner att skolan inte ordentligt lyssnar höjs samtalstonen och någon riktig dialog infinner sig inte. Den viktiga tilliten till varandra blir svår att hitta och det är lätt att båda parter drar åt olika håll. De föräldrar som har positiva erfarenheter – även när deras barn har varit i svårigheter – de har mött skolpersonal som tagit sig tid, som lyssnat vad föräldern har att säga, som reagerat snabbt och också på ett rakt och ärligt sätt tidigt tagit kontakt med föräldern.

Föräldrar som brist – eller som resurs

När barnet hamnar i svårigheter utmanas skolpersonalen i sitt förhållningssätt. Budskapet blir ofta att det är fel på barnet eller föräldrarna och skolledning med personal ställer inte tillräckligt med frågor kring den egna verksamheten. Olika forskare har visat att det finns ett utbrett bristtänkande hos skolpersonal i föräldragrupper med låg socioekonomisk status och/eller utländsk bakgrund och det är personalen som har makten att definiera föräldern. Det mesta av detta sker i en omedveten hållning och skolpersonal kan behöva stöd att ifrågasätta invanda arbetssätt men också utmanas i nya. Det motsatta förhållningssättet innebär att man har tilltro till föräldrar, ser deras styrkor, har en respektfull hållning och använder deras erfarenheter t ex i elevernas tematiska arbeten.

Interkulturellt förhållningssätt i relation till föräldrasamarbete

Forskare har visat att skolpersonal kan förhålla sig på ett sådant sätt att föräldrasamarbetet kan leda till integration, segregation eller assimilation. Ett interkulturellt förhållningssätt innebär att förhålla sig nyfiken på den andra. Man måste arbeta med egna värderingar och också ha modet att ifrågasätta dessa. Det kulturspecifika fokuserar på grupp, det interkulturella på individen. Det kulturspecifika lyfter fram historia och dåtid, det interkulturella nutid och framtid. Det kulturspecifika ställer frågor om den andre, det interkulturella ställer frågor om mig själv och den andre. Vi talar inte länge om människor från andra kulturer, utan från *olika* kulturer.

Föräldrasamarbete som ett led i skolutveckling

Utvecklingen av föräldrasamarbetet måste vila på varje enskild lärare, på arbetslaget och på skolledaren. Det är viktigt att samlas kring en diskussion om förhållningssätt. Skolledningen har en nyckelroll att initiera diskussioner om föräldrasamarbete på skolan och att bygga en lärande organisation där skolpersonal kan stödja varandra.

Genusperspektiv på föräldrars stöd i skolarbetet

Hur upplever elever i s.k. mångfaldsskolor föräldrars stöd? I en avhandling där elever i fyra skolor tillfrågats visade det sig att 95 procent av eleverna ansåg att föräldrarna visar intresse för deras skolgång genom att fråga hur det går i skolan och verbalt uppmuntra skolarbetet. När det gällde läxhjälp, närvaro vid föräldramöte och utvecklingssamtal deltog dock i mindre utsträckning föräldrar med utländsk bakgrund. I studien framkom tydliga könsskillnader. Det var tio gånger så stor chans att pojkar svarade att de är engagerade i sina studier om de även uppger att föräldrarna är intresserade av deras skolgång. I analysen av flickornas engagemang kopplas detta mera till lärarnas stöd. Det är tio gånger så stor chans att flickor svarar att de är engagerade i sina studier, om de uppger att de får stöd av lärarna. Upplevelsen av ringa stöd från föräldrarna påverkar således inte flickornas studieengagemang.

Lokala styrelser – några framgångsfaktorer

I en avhandling som genomlyser nio lokala styrelser visar att flera faktorer bidrar till att den lokala styrelsen ska bli framgångsrik. Mötena behöver förberedas grundligt av rektor och föräldern som är ordförande; föräldrarna har hunnit prata ihop sig inför mötets beslut; rektor är positiv till styrelsens arbete och också solidarisk; mycket information går ut till övriga föräldrar på skolan och de involveras i olika uppgifter; kommunen stödjer och uppmuntrar styrelsens arbete och kommunen utvärderar och följer upp styrelsens arbete.

Föräldraengagemang och elevernas resultat

Internationell forskning parental involvement visar att framför allt variabeln ”föräldrars förväntningar” ger effekt på elevers studieresultat. Forskning om ”effective schools” visar att elevens socioekonomiska bakgrund har sekundär betydelse för elevernas resultat, snarare är det skolans sätt att arbeta inom flera olika områden som är avgörande. Även Skolverkets fallstudie ”Vad gör det för skillnad vad skolan gör?” visar på liknande resultat. Lärarnas höga förväntningar på barnen, deras förmåga att ta kontakt med föräldrar, ordna läxhjälp och att hålla en levande dialog mellan skola och förälder för att skapa en tätare kontakt, medverkar bland flera andra variabler till att barnen når bättre resultat.

Erfarenheter från workshop

Tio skolor, där merparten av eleverna har utländsk bakgrund, bjöds in till en workshop i november 2007. Slutsatserna från de medverkande skolorna var på olika nivåer och inom olika områden och kan sammanfattas enligt följande:

- * Det *informella* samarbetet har blivit allt viktigare att lyfta, för att nå alla föräldrar i skolan och inte enbart ett fåtal. Här fanns exempel på caféverksamhet, ”knytkalas och buffékvällar”, personliga guidningar genom skolan, hembesök, naturliga mötesplatser i skolan som matsalen etc. Kanske framför allt att fånga ögonblicket för samtal.
- * Det *formella inflytande* är också viktigt - att visa att föräldrar faktiskt har makt genom föräldrastyrelser. Det gemensamma arbetet mellan föräldrar, rektor och lärare på skolan ger känsla av sammanhang, vilket i sin tur påverkar barnen/elev.
- * Flera påpekade vinsterna med att ha *utvecklingssamtalet* i elevens hem men också elevledda utvecklingssamtal.
- * *Föräldramötena* kan göras med större fantasi och med tonvikt på dialog, gärna i mindre skala genom att dela på elevgrupperna. Ett bra innehåll i mötena (inte mängden möten) skapar tillit och trygghet. Pedagogisk dokumentation av verksamheten (foton, bilder, utställningar) ger mer kunskap än ”information om svensk skola”. Här menade flera att man får se upp med att inte överinformera föräldrar.
- * *Språksvårigheter* behöver överbryggas dels via tolk, dels via anställd språkkunnig personal.
- * Skolpersonalens *förhållningssätt* är en grundbult i kontakten mellan skola och föräldrar. Skolledaren är viktig för att initiera det kollegiala samtalet. Alla betonade betydelsen av att tidigt etablera kontakten med föräldrar.
- * Föräldrar bör kunna *involveras mera i skolarbetet* – i elevernas tematiska arbeten eller via speciella samarbetsläxor, där barn intervjuar sina föräldrar kring specifika områden.
- * *Skolan behöver vidga sitt uppdrag* genom att införa olika verksamheter i skolan till föräldrar, som kvällskurser, studieverkstäder kring områden som föräldrar önskar, t ex simning, engelska, data, barnuppfostran; öppet hus på fritids med både elever, föräldrar, lärare; arbetslösa föräldrar som får praktik i skolan; fritidsgården med längre öppethållande.
- * En genomgående *svårighet* som alla berörde är den stora omflyttningen i förortsområdena, de nyanländas svåra bostadssituation med flera familjer i samma lägenhet och den tilltagande segregationen. Vad som också framfördes var den ibland smärtsamma läsningen om ”dåliga” skolor i media, när personalen samtidigt gör sitt yttersta. Engagemang behöver belönas och skolpersonal behöver mycket uppmuntran, framhävde rektorerna.

Slutligen, en central synpunkt som ofta återkom under workshoppen, var att *en tillitsfull kontakt mellan föräldrar och lärare ger stolthet hos barnen*.

Effekter

Några effekter är svårt att uttala sig om, eftersom arbetet med uppdraget kring föräldrainsflytande inte på samma sätt som uppdraget med elevinflytande har varit utåtriktat. Men en viktig effekt har varit att de insatser som myndigheten genomfört har genererat ny kunskap. Frågan om föräldrainsflytande har vridits till att inte enbart röra inflytande via brukarråd, lokala styrelser utan även hur samarbetet förskola/skola-föräldrar kan gestaltas i ett brett skolutvecklingsperspektiv.

Nämns kan att den åttasidiga broschyren om huvudtankarna i projektet har blivit mycket omtyckt och skolpersonal har via sina beställningar i mail till projektledaren omtalat att de tycker den är mycket användbar i skolans utvecklingsarbete. (Hitintills har 6 500 broschyrer tryckts upp. Hur mycket den laddats ner via vår webb vet vi inte.) En reflektion i det sammanhanget är att korta, lättlästa texter men som dock har ett djup när det gäller att förmedla perspektiv och förhållningssätt, verkar vara mycket användbart. När skolor har en studiedag är det lätt att läsa igenom den åttasidiga broschyren och varje rubrik kan i praktiken vara föremål för en studiedag.

Vår förhoppning är att det kunskapsunderlag som myndigheten har tagit fram, både i form av en forskningsrapport (Lars Erikson) och via vårt stöd- och inspirationsmaterial (antologin) ska kunna användas en lång tid framåt i undervisningen av blivande lärare och även i fortbildning av lärare.

Slutsatser från uppdraget och utmaningar för framtiden

En ljus bild...

Föräldrar ses numera som en självklar del av skolans arbete. Ökat inflytande för föräldrar, lokala styrelser, brukarråd, föräldraråd och idag en ökad valfrihet att välja förskola och skola, gör att det vi idag kallar partnerskap har kommit för att stanna. Olika forskare hävdar föräldrars betydelse och en studie av OECD visar att en av de viktigaste uppgifterna för skolan är att "hålla föräldrar informerade och involverade".

Vi kan se att en rörelse är på gång till ett föräldrasamarbete som idag blir mer och mer kopplat till ett brett skolutvecklingsarbete. Fokus på elevens resultat har också lyft föräldrasamarbete till att inte enbart omfatta ökat inflytande utan även föräldrars stöd i barnets lärprocesser. Lärare ser föräldrar som resurser på ett helt annat sätt än tidigare och en del är på väg att införliva föräldrars erfarenheter i olika tematiska arbeten. Ett ökat fokus på höga förväntningar på eleverna genererar också höga förväntningar på föräldrarna.

Det positiva är också – som vår kartläggning tydligt visar – att lärare tycker föräldrasamarbetet är mycket viktigt, att lärare uppger att arbetslagen arbetar med detta och lärare känner stöd från skolledning. IUP enligt lärarna visar också vägen för tydligare kommunikation kring skolans pedagogiska arbete och bidrar till en ny förståelse från föräldrars sida om skolans styrdokument.

Inom de senaste åren har det kommit mer forskning och fler uppsatser på C- och D-nivå som tar upp samarbete med föräldrar som tema. Kunskapsfältet har breddats och olika perspektiv på föräldrasamarbete har börjat integreras. Föräldrasamarbete har blivit föremål för ett ökat intresse från olika håll – föräldrar själva, lärare, skolledare, tjänstemän, politiker och forskare.

Och en mörk bild

De flesta av dagens nytexaminerade lärare har inte fått någon utbildning kring området samarbete föräldrar och skola. Det finns en stress, osäkerhet och även rädsla hos unga nyblivna lärare, vilket tydliggörs i både huvudstudien och delstudien visade. Lärare som varit mindre än tio år är också mera osäkra kring utvecklingssamtalet.

Att de sociala kontakterna nästan helt tunnar ut i årskurs 7-9 är också olyckligt, eftersom det är en turbulent tid i den unges liv med många motstridiga känslor på en gång. Skolan behöver ha ett arbetssätt där kunskap och omsorg går hand i hand och där triangeln förälder- lärare och elev är tät. Även om skolledningen är positiv och lärare känner ett stöd från ledningen i föräldrakontakterna så har vi sett vid både intervjuer och i olika skolbesök att en lärande organisation behöver skapas i skolorna. Kartläggningen visade också att vissa arbetslag arbetar mer intensivt med föräldrakontakterna än andra.

De yngre lärarna kände behov av mer stöd och 19 procent av lärarna angav också att kolleger hade problem i sina kontakter föräldrar. Här behövs ett kollegialt lärande som framför allt skolledning behöver initiera, detta kan inte lärare göra ensamma. De äldre lärarna behöver stödja de yngre t ex i upplägg av föräldramöte, i metodik kring utvecklingssamtal, i bemötande av föräldrar när barnet är i svårigheter.

Trots att mångfaldsskolor tillhör de skolor som i vår kartläggning uppvisar flest eldsjälur så vet vi att lärare står inför många situationer som är svåra. Det kan röra föräldrar som vill att deras barn ska bli befriade från vissa ämnen eller inte får följa med på klassresan. Det kan röra olika sätt att uppfostra barn eller att föräldrar har andra förväntningar på vad skolan ska göra. Att möta sådana situationer med ett interkulturellt förhållningssätt är centralt för hela familjen, det innebär att både skolan och föräldrarna går varandra till mötes i en respektfull dialog – vilket är motsatsen till segregation, när en familj sluter sig.

En något mörk sida av skolans värld är att handledning fortfarande inte är vanligt förekommande, om man jämför med institutioner som socialtjänst och hälso- och sjukvård. Det finns idag handledning att tillgå när det gäller det pedagogiska arbetet framför allt via specialpedagogerna. Men det finns vissa situationer skolor kan hamna i och som kräver kvalificerad handledning med annat innehåll, t ex vid en accelererande oro i klassrummet eller när föräldrar och skolar har hamnar i ”låsta positioner”, eller situationer när läraren går in och tar över ett ansvar för eleven som egentligen föräldern har. Om handledning fanns som resurs skulle fler situationer *tidigt* kunna lösas till nytta inte bara för eleven, utan även föräldrar, lärare och skolledare.

Förslag till framtida insatser

Inför den kommande skollagen kan man överväga behovet av att utarbeta ett *Allmänt gemensamt råd för inflytande* i skolan, som rymmer alla dimensioner av inflytande och som därmed rör både elever och föräldrar men också personal. För föräldrainflytande kan konstateras att bestämmelserna för föräldrar har utökats både i relation till möjligheter att välja skola för de egna barnens räkning men också när det gäller utövandet av ett mer kollektivt inflytande i skolor. Alla föräldrar behöver få rätt till likvärdiga former för inflytande, vare sig man vill ha lokala styrelser, inflytanderåd, brukarråd eller föräldraråd.

Föräldrainflytande och samverkan mellan förskola/skola och föräldrar är områden som nyblivna lärare behöver få både ökad kunskap om och större trygghet i. Dessa områden borde därför vara en del av den *obligatoriska utbildningen till lärare*. Även *rektorsutbildningen* behöver uppmärksamma området. Myndigheten kan också se behovet av att utveckla lärares möjlighet till *vidareutbildning* genom bland annat *högskoleutbildning på distans* till exempel genom den högskolekurs som idag finns lokalt inom Örebro universitet.